VÄG & MILJÖ

PM Artskyddsutredning

Kärlväxter som omfattas av 7 § Artskyddsförordningen

Torråsen, Östersunds kommun

VÄG & MILJÖ

Beställning: Svenska kraftnät
Framställt av: Väg & Miljö AB
Slutversion: 2025-03-27
Internt projektnummer: 1434
Kontaktperson: Klas Andersson
Medverkande: Klas Andersson, Andrea Lindberg,
Kvalitetsansvarig: Mattis Arveström
Fotografier: Klas Andersson
Illustrationer och kartor: Väg & Miljö AB
Framsida: Guckusko, foto: Klas Andersson

1 BAKGRUND

Östersunds kommun planerar för ny verksamhet vid Torråsen Östersunds kommun. Vid de naturvärdesinventeringar (NVI) som genomförts av Väg & Miljö AB under 2023 och 2024 noterades ett flertal fridlysta kärlväxter och svampar. Syftet med utredningen har varit att bedöma påverkan på arterna vid exploatering.

Beskrivning av området

Utredningsområdet är cirka 200 hektar stort och är beläget norr om Östersunds tätort (Figur 1). Området består av skogsmark som korsas av flertalet vägar och vattendrag.

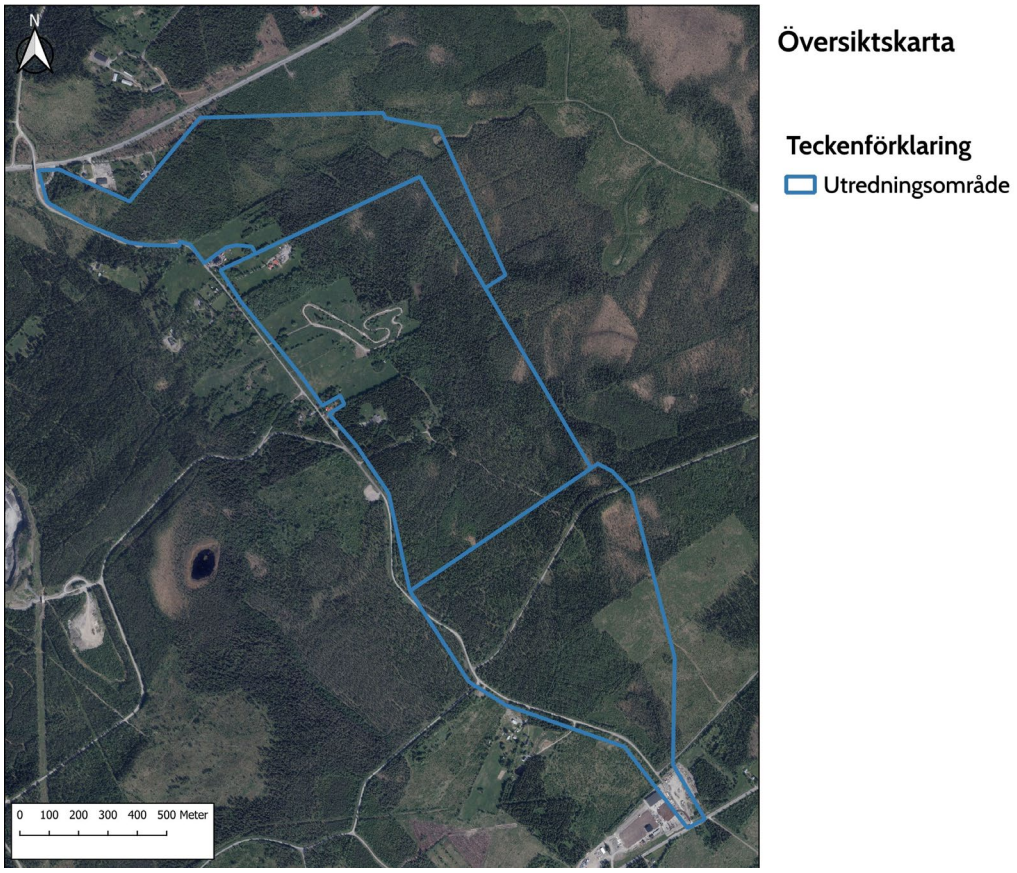

Figur 1. Inventeringsområdets utsträckning och geografiska position.

GUCKUSKO, 7 § ARTSKYDDSFÖRORDNINGEN

Guckusko (*Cypripedium calceolus*) som omfattas av 7 § artskyddsförordningen påträffades på ett flertal platser inom planområdet. Då arten har ett starkt skydd behöver varje område där individer av arten bedöms påverkas negativt hanteras utifrån ett artskyddsperspektiv.

Figur 2. Guckusko från området. Foto: Andrea Lindberg.

Guckusko

Guckusko (Figur 2) är en art som när den växer i sin rätta miljö är mycket svår att förväxla med andra arter. Den är en flerårig orkidé med en grov krypande och förgrenad jordstam. Den finludna stjälken är mellan 30-60 cm hög. De en till två (sällsynt tre) iögonfallande blommorna är placerade i plantornas övre del. De 3-5 ljust gröna stjälkbladen är brett ovala och har lika övriga blad bågformade nerver samt ett tiotal djupa längsveck.

Blomningstiden infaller från slutet av maj till juni, juli längst i norr. Guckuskon sprider sig vegetativt genom jordstammarna – enskilda bestånd med flera, tätt stående stjälkar utgörs därför vanligen av en enda genetisk individ. Arten bildar ”kloner”, dvs. klumpar av rhizom, som kan bli mycket gamla, Modeller har påvisat att de kan bli ända upp till 350 år i stabila miljöer. Arten pollineras i Sverige av främst honor av vissa solitärbin i släktena sandbin *Andrena*, smalbin *Lasioglossum*, bandbin *Halictus* samt av vårsidenbi *Colletes cunicularius*. En frökapsel innehåller cirka 13 000 frön varav ett av en miljon frön ger upphov till en ny planta i naturen. Det tar fyra till tio år innan ett groende frö visar sig som en planta ovan jord i naturen och omkring ytterligare sex år innan den blommar.

Växtplatserna varierar ganska mycket inom olika delar av landet. De är dock vanligen belägna inom kalkrika områden. Arten växer främst i halvöppna, blöta-fuktiga sumpskogar, videsnår och i kärrkanter, ofta vid bäckar, källdrag eller på annan mark med rörligt vatten. Guckusko-lokaler utgör ofta växtplatser för andra sällsynta och skyddsvärda arter. Arten är skuggtålig och blommar även i sluten skog. Om skogen är för tät blir dock blomningen sämre och rika förekomster präglas ofta av ljusinsläpp från någon glänta i skogen. Arten har en komplicerad samverkan med svampar genom groddplantans parasitism (mykoheterotrofi) och sedermera mykorrhiza. Guckuskon bildar mykorrhiza med arter inom svampfamiljen *Tulasnellaceae*. Vilka arter som är inblandade är inte fullt klarlagt.

Lagrum, skydd och rödlistekategori

Guckusko omfattas av lagstadgat skydd via fridlysning genom 7 § artskyddsförordningen (2007:845). 7 § artskyddsförordningen lyder som följer:

”7§ I fråga om sådana växtarter som i bilaga 1 till denna förordning har markerats med N är det förbjudet att avsiktligt plocka, samla in, skära av, dra upp med rötterna eller förstöra växter i deras naturliga utbredningsområde i naturen.

Förbudet gäller alla stadier i växternas biologiska cykel".

Guckusko är klassad som *Livskraftig* (LC) enligt *Rödlistade arter i Sverige 2020*, utgiven av Artdatabanken. Arten bedöms vara relativt stabil i sin numerär. Antalet reproduktiva individer överstiger gränsvärdet för rödlistning. Utbredningsområdets storlek och förekomstarean överskrider gränsvärdena för rödlistning. Det finns inga tecken på betydande populationsförändring.

Naturvårdsverket bedömer att den kan sprida sig upp till en kilometer (*Vägledning för svenska arter i habitatdirektivets bilaga 2 NV-01162-10 – Guckusko*). Om avståndet mellan förekomster av arten är längre än så anses de tillhöra olika lokala populationer.

Bedömning

Inga områden med guckusko bedöms direkt påverkas av exploateringarna (Figur 3). Då arten är känslig för förändringar i hydrologin har fokus legat på att minimera påverkan på hydrologin inom områden där arten förekommer. Med anledning av detta har vägar anpassats i syfte att minimera påverkan. Dock föreligger det en risk att grundvattennivåerna påverkas genom en avsänkning som i sin tur kan medföra att områdena växer igen vilket medför att guckuskon kan sluta blomma och på sikt helt försvinna.

I det PM som SWECO tagit fram bedömer de att grundvattennivåerna inom den största förekomsten är stabila över den tid de har mätt. Det är därför viktigt att det även efter exploatering går att säkerställa höga och jämna vattennivåer inom områdena med guckusko, om nivåerna blir för låga går det att infiltrera ner renat dagvatten i syfte att återställa nivåerna (*Nathalie Roos, SWECO pers. kommunikation)*.

Genom att ta fram ett kontrollprogram där blommande individer av guckusko räknas varje år i kombination med mätning av grundvatten, bör det gå att följa upp hur populationerna i området mår över tid och vid behov sätta in åtgärder. Fokus bör ligga på den större populationen i områdets östra del som är mycket talrik.

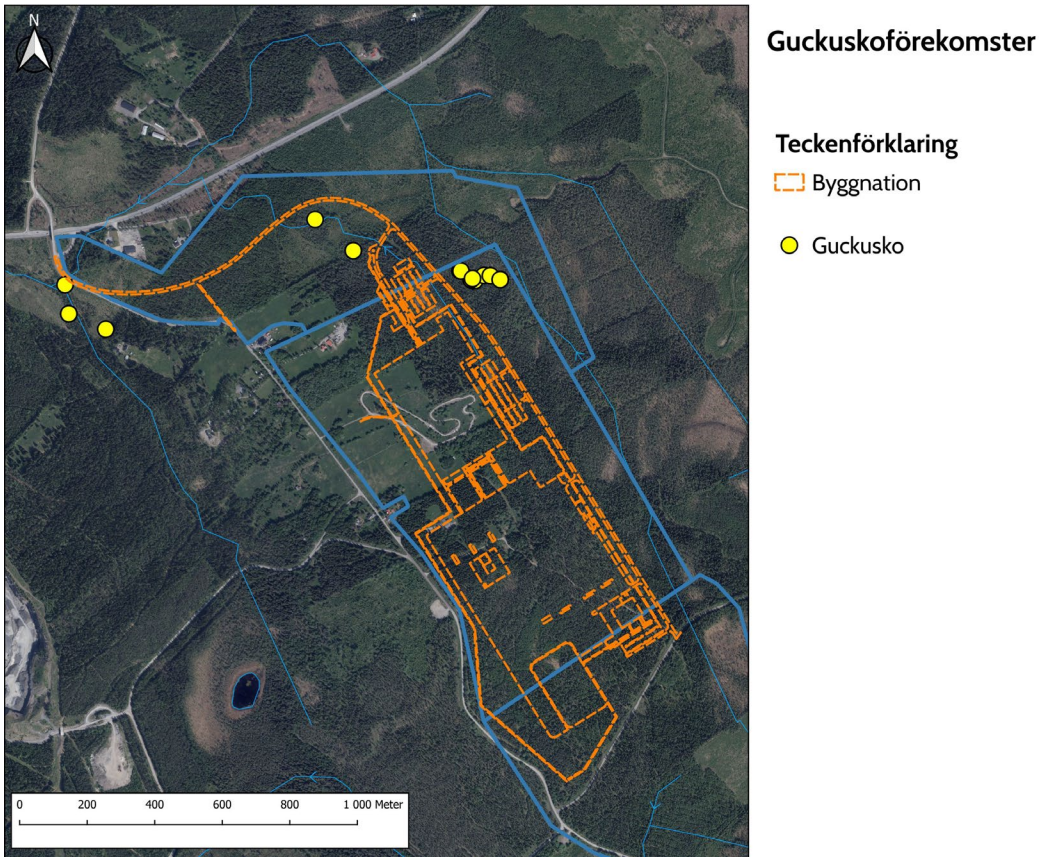

Figur 3. Förekomster av Guckusko.

2 REFERENSER

Artfakta, Sveriges Lantbruksuniversitet, Knärot. Åtkomst 2024-08-12

Artportalen, 2021. Sökning med polygon inom och strax utanför området efter knärot. Sökperiod 2000-01-01 till 2024-05-02. http://www.artportalen.se. Åtkomst 2024-05-12

Artskyddsförordningen, 2007:845.

ArtDatabanken, 2020. Rödlistade arter i Sverige 2020. ArtDatabanken SLU, Uppsala.

Johnson, S., 2014, *Retention Forestry as a Conservation Measure for Boreal Forest Ground Vegetation*, SLU, ISSN 1652-6880

Naturvårdsverket, 2009:2, Handbok för artskyddsförordningen del 1 - Fridlysning och dispenser.

Naturvårdsverket, 2011, Vägledning för svenska arter i habitatdirektivets bilaga 2 NV-01162-10 Guckusko. 2011-01-20.

SWECO 2025, PM Grundvattennivåer

Väg & Miljö, 2023. Naturvärdesinventering, Naturvärdesinventering, Torråsen 2023

Väg & Miljö, 2025. Naturvärdesinventering, Naturvärdesinventering, Torråsen 2024